

Lemmaltsad aias ja toas

Arvukad lemmaltsa sordid on populaarsed aia- ja rõdulilled. Looduslikke liike seevastu eriti ei tunta, kuigi nende hulgas leidub palju põnevaid.

Lemmaltsa (*Impatiens*) suurde perekonda kuulub umbes 850 liiki, nende kõrval on veel väga palju ristamise ja valiku teel saadud sorte. Liigid kasvavad Aafrika, Aasia ja Austraalia niisketel aladel, vaid kümnekond esineb mõõdukas kliimas ja ainult üks – õrn lemmalts – on põline eurooplane. Enamik liike on rohkem või vähem lihakate kudedega ühe- või mitmeaastased rohttaimed, üksikud on poolpöösad.

Saksamaal (*ka Eestis – referendi märkus*) kasvavad looduslikult või naturaliseerunud õrn lemmalts (*I. noli-tangere*), väikesõieline lemmalts (*I. parviflora*) ja verev lemmalts (*I. glandulifera*). Kõik nad on üheaastased. Neist viimane, Hiimaalajast pärit verev lemmalts võib kasvada 2 m kõrguseks ja on Euroopas muutunud ohtlikult agressiivseks liigiks.

ÆEDA SOBIVAID LIIKE

Balsamiin-lemmalts ehk aedbalsamiin (*I. balsamina*) on pärit Kagu-Aasiast. Teda on kerge seemnetega paljundada. Tal on palju sorte, liht- ja täidisõielisi (kõrgus 25–70 cm). Moodsad hübriidid on madalad ja kompaktsed,

Sultan-lemmaltsa täidisõieline ja kirjulehine sort 'Pink Ice'.

mis ei tule alati kasuks, sest õied kipuvad lehtede varju jääma.

Vanamoodsatel kõrgematel sortidel pääseb piki vart arenevate õite ilu paremini

mõjule, nad näivad nagu väikesed tokkroosid. Sajand tagasi oli see liik Eestis ja Soomes väga tuntud toalill, eriti maakodudes (*referendi märkus*).

Sultan-lemmalts (*I. walleriana*) on Ida-Aafrikast pärit mitmeaastane liik. Temast saadud arvukad aedvormid meenutavad väga vähe oma looduslikku esivanemat, neid kasvatatakse üheaastasena.

Sultan-lemmalts on üks tuntumaid suvelilli, mis õitseb rikkalikult sügiskülmeni ja on seetõttu palvinud rahvapärase nime virkliisu. Tal on liht- ja täidisõielisi sorte, värvispekter on üsna lai. Sorte on kerge paljundada seemnetega, täidisõielisi lisatakse juurde vegetatiivselt.

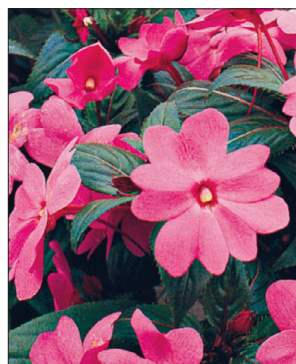
Sama kehtib ka üliikkalikult õitsevate Firefly-hübriidide kohta, mis on saadud sultan-lemmaltsa ja liigi *I. pseudoviola* ristamisel. Need väga madalad paljudes värvitoonides hübriidid on lilleturul veel suhteliselt vähe levinud.

Komoori saarestikust on pärit mitmeaastane 80 cm kõrgune kollakasoranžide õitega *I. auricomae*. Tema baasil on aretatud Seashells-hübriidide rühm. Neid paljundatakse pistikutega või koekultuuri meetodil.

Sultan-lemmalts, Firefly- ja Seashells-hübriidid on kõik väga head aiataimed. Nad sobivad täispäikeselisele kohale ja ka varju. Puudealustesse kohtadesse valige madalad sordid, kuna väheses valguses venivad nad naguini pikemaks.

Balsamiin-lemmaltsa sort 'Tom Thumb Purple'.

Uus-Guinea hübriidide hulka kuuluv 'Corona'.

I. niarniamensis 'Variegata'.